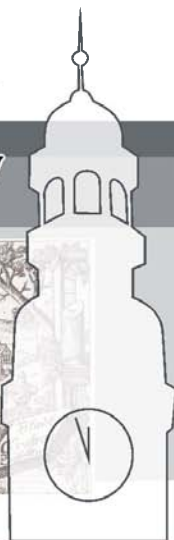

BULLETIN No 165/11 - 2008

Společnosti přátel historie města Chrastavy

Kdo byl František Turpiš?

Mnozí z nás chodí téměř denně Turpišovou ulicí... Na přední straně nedávno opravené školní budovy na náměstí visí kovová pamětní deska na počest Františka Turpiše... V městském muzeu je vystaven nádherně vyšíváný spolkový prapor Dělnické tělovýchovné jednoty (DTJ) s nápisem "Bojem k vítězství", věnovaný památce italského legionáře Františka Turpiše...

Co víme o životě a předčasné smrti tohoto mladého muže, jehož život skončil ve věku dvaceti let?

František TURPIŠ se narodil v Chrastavě 7. ledna 1898. Byl nejstarší z deseti dětí. Jeho otec Karel Turpiš přišel do našeho města z Pasek nad Jizerou, matka pocházela z Rokytna u Pardubic.

Rodiče pracovali v jedné z místních textilních továren. V té době byla v Chrastavě pouze německá škola, a tak se František učil česky pouze doma ze slabikáře spolu s matkou.

Když začal chodit do DTJ, měl i tam možnost navštěvovat v neděli kurs češtiny. Kromě čtení a psaní se tam dozvídal leccos i o dávných českých dějinách.

Když ukončil školní docházku, začal pracovat - stejně jako jeho rodiče - v textilní továrně, a to v přádelně.

Aby ulehčil rodičům, odešel do Brna, kde se vyučil příručím zasilatelské firmy. Dovedl mluvit dobře německy a rozhodl se odjet do Lipska a později do Drážďan.

Vypukla první světová válka. V roce 1916, když mu bylo osmnáct let, byl předvolán v Drážďanech na rakouský konzulát a odveden do rakouské armády.

Z Drážďan odjel vlakem přes Žitavu do Chrastavy k rodičům, a za dva dny byl v Jičíně přidělen k 28. pěšímu pluku se sídlem v maďarském městě Šoproň.

Po krátkém výcviku byl celý pluk poslán na italskou frontu. Jako mnoho jiných českých vojáků, přeběhl Turpiš přes linii fronty k Italům. V říjnu 1917 se přihlásil v severoitalském městě Padova (Padua) do

československého dobrovolnického sboru. Po jednání gen. M. R. Štefánika vznikly v Itálii československé legie, stejně jako v Rusku a ve Francii. Turpiš se stal legionářem a bojoval od té doby proti Rakušanům. Koncem května 1918 odjel se svou jednotkou do oblasti kolem řeky Piavy na severu Itálie.

Od 15. června 1918 byla zahájena tzv. rakouská hladová ofenzíva. Výsledek bojů byl nerozhodný, vítězství bylo střídavé.

17. června 1918 padl František Turpiš spolu s dalšími třemi Čechy do rakouského zajetí. Jako dezertér (zběh) byl odsouzen k nejvyššímu trestu - trestu smrti. Po dvou dnech výslechů byl v malé severoitalské vesnici San Stino na moruši oběšen...

Protože byl vysoké postavy a oprátka bylo umístěna příliš nízko, vojenský kat a jeho pomocník mu hlavu násilím vložili do oprátka a podtrhli mu nohy. Smrt nebyla okamžitá a poslední minuty jeho krátkého života byly velmi bolestivé.

Spolu s ním byl oběšen další italský legionář Herčík.

Válka skončila za několik měsíců. Když navštívili San Stino zástupci nově zřízené československé armády, místní farář slíbil našim důstojníkům, že na místě popravky bude postaven pomník, který připomene hrdinství českých

legionářů.

Dva měsíce po popravě navštívili Chrastavu tři četníci. Oznámili rodičům, že jejich syn byl jako vlastizrádce v italské uniformě popraven. Matka se zhroutila a krátce nato zemřela, Otec téměř denně slýchal v továrně z úst svých německých spolupracovníků větu: " Takový syn měl být hned po narození uskrčen."

Uplynulo deset let od smrti Františka Turpiše, psal se rok 1928. Na průčelí budovy české menšinové školy v dnešní Revoluční ulici byla umístěna pamětní deska, ta, která dnes visí na školní budově na náměstí.

Do školní kroniky se tehdy zapsalo několik set účastníků této vlastenecké slavnosti. Jako první se podepsal Karel Turpiš, otec legionáře.

PhDr. František VYDRA

Česká příjmení v poněmčené Chrastavě

V knihovně Společnosti přátel města Chrastavy máme obsáhlou německou knihu s názvem KRATZAU: DAS SCHICKSAL EINER SUDETENDEUTSCHEN STADT. Najdeme tam podrobné dějiny našeho města z dávných dob i události z doby mezi dvěma světovými válkami.

Je tam dlouhý seznam jmen majitelů jednotlivých domů v celém městě, nechybí tu ani jména všech živnostníků. V těch stovkách jmen jsou samozřejmě také jména česká - buď psaná správně česky (s háčky a čárkami), nebo všelijak zkomolená. Uvedme si několik

desítek příjmení podle seznamů z 30. let:

Skriwanek (Skřivánek)

Hak (Hák)

Maslo (Máslo)

Kopetzky (Kopecký)

Janek

Sluka

Slawik (Slavík)

Netschesany (Nečesaný)

Schamal (Šámal)

Schütty (Řídtký)

Swoboda (Svoboda)

Luh

Bradatsch (Bradáč)

Kadansky (Kadaňský)

Petschik (Petřík)

Wich (Vích)

Nowak (Novák)

Maruschka (Maruška)

Maschke (Mašek)

Mach

Soukup

Zadraschil (Zadražil)

Patotschka (Patočka)

Krowatschek (Krováček)

Hrnčir (Hrnčír)

Nedorost

Poschepny (Pošepný)

Jirka

Bulirsch (Bulír)

Krock (Krok)

Drab (Dráb)

Kolinsky /Kolínský)

Nejedly (Nejedlý)

Knesche (Kníže)

Koudelka

Jirouš

Kubin (Kubín)

Silhan (Šilhán)

Scheda (Šeda)

Ptatschek (Ptáček)

Jakubetz (Jakubec)

Nekola

Lukesch (Lukeš)

Wondrak (Vondrák)

Cerweny (Červený)

Ne každý chrastavský občan s českým příjmením uměl hovořit česky. V mnoha rodinách to bývalo tak, že prarodiče ještě česky mluvili, protože se do Chrastavy přistěhovali z českého vnitrozemí. Rodiče jazyk ještě pasívně ovládali (mluvili tak, jak to slyšeli doma, ale psát většinou již neuměli, protože zde nebyla česká škola). Nejmladší generace již ovládala češtinu již pouze částečně a pod vlivem přátel a spolupracovníků považovali za svůj mateřský jazyk - němčinu.

F. Vydra

Vzpomínka na slávu Totexu a Elitexu

Uplynulo již více než třicet let, kdy mnozí chrastavští občané, zaměstnanci TOTEXu a pozdějšího ELITEXu, jezdili do dalekých zemí světa, aby tam jako obchodní zástupci nebo montéři šířili slávu našeho vyspělého strojírenství. Mnozí čtenáři si jistě vzpomenou na Jaroslava Mouchu nebo Františka Švarce, kteří strávili mnoho měsíců až v dalekém Mexiku. Po návratu z ciziny pořádali v místních školách besedy a ukazovali přítomným zajímavé suvenýry. V dobách, kdy možnost cestování byla velmi omezená, sledovali žáci jejich vyprávění s velkým zájmem.

Vzpomínám si dodnes na besedu o Indii. Tam působil dost dlouhou dobu pracovník Totexu p. Havel. Na své zahraniční cesty si brával kameru "osmičku" a při svých besedách doplňoval své vyprávění krátkým filmem. Tehdy - na začátku šedesátých let - to byla přímo senzace. Dodnes mám před očima film z rušného indického velkoměsta (snad to byla Kalkata). Uprostřed rušné křižovatky ležela klidně kráva. Pomalu přezvykovala a bylo jí úplně jedno, že auta kvůli ní musela zastavit. Ležela klidně, jako by si byla plně vědoma toho, že ji nikdo nesmí odehnat. Nervozita řidičů rostla, ale bylo naprosto nemyslitelné, že by ji někdo mohl odehnat prutem nebo dokonce na ni surově zaútočit. Proč?

Podle nám nesrozumitelných indických zvyklostí je kráva v této přelidněné zemi posvátné zvíře. Na smrt vyhladovělý ubožák by se neodvážil krávu zabít, i kdyby celá jeho rodina umírala hladem...

Jak se tedy tenkrát ta situace na ulici indického města vyřešila? Přijelo přepychové osobní auto bohaté indické rodiny. Z auta vystoupila krásně oblečená žena a s hrstkou štavnaté trávy v ruce přistoupila blíž k posvátné krávě. Lákala ji na tu zelenou pochoutku, kráva pomalu vstala a následovala bohatou Indku mimo jízdní dráhu. Křižovatka se uvolnila a provoz mohl dále pokračovat. Byla to lekce zeměpisu v praxi. - vy -

Sedmkrát odpověz

V minulém čísle Bulletinu jste se setkali se sedmi otázkami, které se týkají zajímavých míst a historických událostí. Dnes vám předkládám dalších sedm. Odpovědi na ně najdete na konci Bulletinu.

1. Kde najdeme známé peřeje Stvořidla?
2. Kde leží nejstarší místo Plzeňska s krásnou rotundou?
3. K čemu sloužil okřín?
4. Na kterém zámku – resp. v jeho kočárovně – můžete obdivovat rozsáhlou expozici kočárů, používané k nejrůznějším účelům?
5. Jako domácí učitel v rodině hrabat Lažanských působil na nejmenovaném zámku i Karel Čapek. Můžeme si zde prohlédnout expozici o jeho zdejšímu působení. Víte, o kterém zámku je řeč?
6. Kde byl vystaven druhý nejstarší ženský klášter premonstrátek v českých zemích, založený ve 12. století manželkou krále Vladislava Gertrudou?
7. Kdo nebo co je měchura?

Další pokračování najdete v prosincovém čísle Bulletinu.

Zpracovala J. Špaková

Z historických událostí v měsíci listopadu

2. 11. 1378 vydal Karel IV. spolu s Václavem IV. nový mincovní řád, který měl upevnit zhoršující se kvalitu pražského groše.
5. 11. 1414 byl zahájen slavnostní mší obecný koncil v říšském městě Kostnici.
5. 11. 1874 se jely v Pardubicích první překážkové dostihy.
7. 11. 1876 se v Praze konala v Prozatímním divadle premiéra opery Hubička od Bedřicha Smetany.
8. 11. 1414 kolínský arcibiskup korunoval v Cáchách Zikmunda Lucemburského na krále Svaté říše římské.
15. 11. 1670 v Amsterdamu zemřel Jan Amos Komenský. Myslitel, pedagog, učenec, básník, historik, bohoslovec a biskup Jednoty bratrské.
18. 11. 1883 bylo po požáru znovu otevřeno Národní divadlo slavnostním uvedením opery Libuše Bedřicha Smetany.
19. 11. 1580 v Praze zemřel tiskař Jiří Melantrich z Aventina, nejvýznamnější tiskař té doby. Vydal více než 230 titulů knih a drobných tisků převážně s náboženskou, jazykovědnou a přírodovědnou tematikou.
21. 11. 1346 se nechal Karel IV. v Bonnu korunovat na římského krále.
22. 11. 1298 římský král schválil přivtělení Pirny ke království českému.
23. 11. 1457 sedmnáctiletý král Ladislav Pohrobek, který se v Praze chystal na svatbu s princeznou Magdalenou, dcerou francouzského krále, nečekaně zemřel. Původ jeho smrti byl dlouho nejasný. Jedna z eventualit byla, že ho nechal otrávit Jiří z Poděbrad. Jako další příčina smrti byl udáván mor. Dlouho trvalo, než se odhalila skuteč-

ná příčina jeho úmrtí, kterým byla leukémie a než byl Jiří z Poděbrad zbaven „nálepky královraha“.

28. 11. 1414 Mistr Jan Hus, který se dosud v Kostnici pohyboval volně, byl uvězněn zprvu v domě správce kúru a poté v dominikánském klášteře.

28. 11. 1465 na hradě Zelená hora purkrabího Zdeňka Konopištského ze Šternberka uzavřeli přední čeští katolíci šlechtici spolek, namířený proti Jiřímu z Poděbrad.

30. 11. 1378 Václav IV. - syn Karla IV. – se ujal po jeho smrti vlády v českém státě a říši.

Podle dostupných pramenů zpracovala Jaroslava Špaková

Odpovědi na soutěžní kvíz:

1. Na řece Sázavě 2. Ve Starém Plzenci 3. Nádoba na popel zemřelých z doby bronzové a střední doby železné 4. Ctěnice 5. Chýše 6. Doksany u Litoměřic 7. Pečivo, které se peklo např. v jižních Čechách na dožínky a posvícení. Malá měchura se dávala pro služebné jako výslužka.

Strípky ze školní kroniky

Školní a farní kroniky bývaly na vesnicích a v malých městech často jediným pramenem zaznamenaných událostí, a to i těch, které se školou ani s církví přímo nespojujely. Učitel a farář byli většinou jediní, kdo ze své vlastní iniciativy zapisovali, co se během roku v obci událo. Po letech se takové zápisy stávaly cenným historickým materiálem.

Následující řádky jsou převzaty ze školní kroniky české menšinové školy v Chrastavě. Zapsal je řídící učitel Bohumil HONSA.

Kvůli své nekatolické víře odešlo v pobělohorské době z Chrastavy za hranice (do Saska) **557 osob**.

Roce 1741 byly na polích v okolí Chrastavy poprvé vysázeny **brambory**.

V roce **1873** byl pohřben na chrastavském hřbitově první **bezvěrec** (člověk bez náboženského vyznání).

Již v roce **1912** (tedy ještě za Rakouska – Uherska) usiloval o zřízení české školy pro děti místních českých textilních dělníků **Václav GROS** z prádelny firmy Pollack.

Po vzniku ČSR byli v zastupitelstvu města v Chrastavě pouze tři zástupci české menšiny: **Josef KOVÁŘÍK, Josef ČAPEK a Jan ŠEDA**.

1. května 1921 byla v **Nové Vsi** zřízena pobočka (jedna třída) české menšinové školy v Chrastavě. Vyučoval tam učitel **Miloš HALAMA**.

Při otevření české menšinové školy bylo zapsáno **110 dětí**. Jejich počet byl však při nástupu do školy mnohem nižší: **1926....75 žáků, 1927.....61 žáků, 1928..... 54 žáků, 1929..... 70 žáků**.

- fv -

Pozvánka na přednášku: Podještědí a Karolína Světlá

SPHMCH zve všechny členy a zájemce z řad veřejnosti na přednášku, spojenou s videoprojekcí na téma: **Podještědí a Karolína Světlá**. Uskuteční se **25. 11. 2008 v 18 hodin v zasedací místnosti Městského úřadu v Chrastavě**. Přednášet bude pan Mgr. **Milan Turek**, vedoucí Podještědského infocentra v Liberci. Všichni jsou srdečně zváni.

Za SPHMCH **J. Špaková**

BULLETIN

Společnosti přátel historie města Chrastavy

No 165 / 11 - 2008

Vydává Společnost přátel historie města Chrastavy
Připravil: PhDr. František Vydra, Jaroslava Špaková

Sazba, tisk a distribuce je zajišťována prostřednictvím
Chrastavských listů – zpravodaje MěÚ Chrastava.